

ЕКСПЕРИМЕНТ СА МЕЛАНХОЛИЈОМ

(Јелена Радовановић: *Страно тело*, Трећи трг / Сребрно дрво, Београд, 2024)

Песник Франческо Петрарка (1304–1374), у априлу 1341. године, уз одобрење напуљског краља Робера Анжујског крунисан је као *poeta laureatus*. У читаву церемонију био је укључен и римски сенатор. Као ненадмашни узор и даље је важио ритуал из доба римских царева. То је био величанствени преседан, догађај који ће бити вишеструко вариран и имитиран све до осамнаестог века. Али не само на дворовима као позорницама политичке моћи него, у разним приликама и поводима, и на универзитетима као местима стицања знања, нове моћи која се најављује из будућности. Римска сцена из 1341. учинила је да оно немогуће ипак постане могуће. Са њом је наступило доба у којем су истакнути представници симболичке сфере постали квалификовани да стану раме уз раме са

поглаварима династија. Када су, макар метафорично, песници доспели поред краљева, постало је могуће да се библиотека упореди са краљевством. Борхес ће отићи до краја утврдивши да је рај замишљао као неку врсту библиотеке.

Награда „Васко Попа“ незванична је српска песничка олимпијада чија победница овај пут не добија лаворов венац, али свакако остаје уписана као *poeta laureatus*, поносна славodobитница признања које носи име по неупоредивом великану српске поезије. Бити песникиња за Јелену Радовановић значи одважити се на покушај са самом собом. Шта би то значило *покушајти са самим собом*? Најпре заћи у регистар потиснутог, одбаченог, непримећеног, неважног. Покушај са самим собом упућује да своја искуства, љубави, успоне и падове, разочарања, страхове, наде, дебакле, проживимо изнова, али на телесни начин. То ће рећи не само у равни мишљења и рефлексије, него на нивоу телесног доживљаја. Готово сви стихови ове песникиње рођени су тестирањем личних граница, а тамо где су најуверљивији и прелазе преко њих.

Ту, на ивици своје џровалије
Кроз мембрану времена
Слушај с миром –
Негде њише се и расће
Дрво за твој ковчеј
(„Жижа”)

Поезија Јелене Радовановић излаже колективно искуство у којем доминирају сенке, со, смрти, несаница, очај, самоћа, снови. Све одреда можемо да сврстамо у феномене из регистра меланхолије. У њеним стиховима некада препознајемо властити ток свести. Песникиња никада не бежи од туге, личног мрака, егзистен-

цијалне празнине. Она зна да достојанство уме да станује и у личним слабостима, те да и празнину одликује њој својствена мудрост. Такође нас поучава како само снажни карактери могу да уђу у своју фрагилност, а да слаби то нису у стању. Поезија јој служи као медиј да изложи личне слабости и друштвене мањкавости. Она би кроз стих да их разуме, а захваљујући томе можда и да оздрави. Ако не себе, онда барем друге, неке од својих читалаца. Поезија лечи, или бар потенцијално лечи, могао би да гласи мото наше добитнице. Искреност песникиње кадра је да превазиђе наше лажи, заваравана, заташкавања и игнорисања. Поезија уме да ослобађа, посебно када нас суочи са мањкавостима и пукотинама које одликују мехур којим смо више или мање успешно пресвукли своју свакидашњицу.

Када, примера ради, описује град именима институција које доминирају нашом свакодневицом, сусрећемо се са немим, прећутним или вербално артикулисаним сукобом са временом у којем живимо. Поетски глас Јелене Радовановић моћан је, феномене које дотакне као да прикаже у потпуности. Не остане ништа што није споменуто, ту су и несхватљиви анимозитети, нормализовани друштвени презир, горчина властитог живота која се неприметно транспонује у колективну мржњу према другом. Она говори о себи тако што излаже валере колективне свести, а о заједничком говори тако што говори о себи. Притом се не служи стандардним посматрачким стратегијама, него своја искуства сецира до мере за коју реч искреност више није довољни означитељ. Њене су слике сугестивне, понекада као ножем резане, прецизне и бритке.

Бити песник значи бити лекар властите културе, јер се песничке дијагнозе и увиди испробавају на властитом телу, на властитим доживљајима, на властитим осећањима. Културне патологије провучене су кроз оптику песничке субјективности, па отуда могу да делују тако што изазову катарзу. Ваљало је прошуњати се отварањем мрачних, чудно забитих микроцелина друштвене стварности, али и големих историјских траума, а у њима никада није безбедно. Премда се одбојност према стварности нуди као први утисак након читања њених песама, треба рећи да нема говора о песимистичном доживљају. Тамо где њени стихови сугеришу горка искуства, њихово је порекло у смутним временима и у оном неизрециво неподношљивом. Није мрачно ништа у песникињи, него је такав свет са којим она има посла.

*И ми сићи и обесни
Од ђубришћа главу окрећемо
Варамо ојеш немам
Сићним косћима
Сћрћи се још мало
Вичемо јој
Док знамо
Разјайљене су чељусћи
Дейонија је љуна
Канализација заљушена
Најрсли су сћубови свейша
И сћрашна се јозба сћрема
(„Откривење”)*

Меланхолија је њено онтолошко стање, њени стихови настају у тишини. Попут ренесансне верзије, оличене у лику поменутог Петрарке, меланхолија се схватала пре као обележје генијалности, а не као израз психичких тегоба. Ако некадашње дворске луде нису могле да опстану на дворовима уколико не отклоне меланхолију владара, онда савремена поезија опстаје тек када успе да изађе на крај са меланхоличним седиментима времена у којем настаје. У добу у којем се тражи експресно стечена и што дуготрајнија срећа, Јелена Радовановић се одважила на експеримент са самом собом, са својим траумама, фантазијама, фобијама. Ипак, за разлику од стандарда меланхолије, који су наглашено летаргични, пасивни и дистанцирани, ауторка експериментише и са њом. Када то чини, онда у меланхолију уноси динамику која јој иначе није својствена. Амбијент ове поезије изразито је покретљив, она понекад кипи на све стране, уноси немир и покрет у све што додирне. Меланхолија тако напушта саму себе, превазилази се и постаје нешто друго – песнички изборени свет у којем егзистенцијална тама изложена у стиховима стиче бриљантан сјај.

*Сћално ми негосћаје онај који не йосћоји, мама
А шешка је йошкoжна йаника сћарења
И вечићо зјайе врайца женскої оїња
(„Женско житије”)*

Узгред, песникињино тело уопште није страно, а поглед му је несумњиво аутентичан. Утисак је да се дуго није догодила поезија овакве густине и пуноће. У бојама нара. Јелена, хвала ти на њој.